

Spennende møte med «Kjakan»

FANT TONEN: Elever og lærere ville nødig gi slipp på Gunnar Sønsteby på Tæruddalen skole i går. Tilsvarende var motstandshelten imponert over elevenes vitebegjær. Her er «Kjakan» flankert av elevene (f.v.) Synne Lunden og Joakim Forsbakk, lærer Hans-Bjarte Bøe, elev Vibeke Tollefsen, samt lærerne Astrid Askjem og Roar Martinsen (ytterst t.h.). (Foto: Jan Eriksen)

Jan Eriksen
63 80 48 52

TÆRUDDALEN: Han ruver i norsk okkupasjonshistorie. Da niende-klassingene så se ham, var reaksjonen at han bare så helt vanlig ut. Likevel er historien sann.

Elevene i tre niende-klasser ved Tæruddalen skole i Skedsmo fikk i går en sjelden start på sitt toukers samfunnsfag-prosjekt om Norge under okkupasjonen, 1940-45. Inn av døra til samlingssalen, der de alle satt henket, kom en tilsynelatende helt ordinær eldre herremann, i bukse, jakke og slips. Sunn og frisk, et mildt og åpent ansikt, sikkert en snill og god bestefar.

Historielærer og klassestyrer i 9e, Hans-Bjarte Bøe, tar ordet:
– Vi har snakket om ham. Dere har sett ham på videoene. Jeg har ønsket å treffe ham siden jeg selv gikk i niende. Vel, her er han: Gunnar «Kjakan» Sønsteby!

Krigen kom som et sjokk

Nær et hundretalls 14-åringer sitter som tente lys mens den nå 80-årige motstandshelten enkelt og greit går i gang med krigshistorien. Sønstebys eget perspektiv er langfra heltens – snarere ligger det i å beskrive sjokket over å bli overkjørt av datidens sterkeste og mest vel-smurte krigsmakt: Forvirringen. Uvissheten. Ryktemakeriet.

Dernest i det langsomme, forsiktede og farefylte arbeidet med å motvirke nazifisering: De norske sendingene på BBC fra London, tatt inn på radioer som var stukket unna. Nyhetsmeldinger som ble skrevet ned og kopiert til illegale aviser. Oppbyggingen av kontaktnett. Organiseringen av en aktiv og militær motstandsbevegelse.

– Men framfor alt må dere huske dette: Norge, det lille landet med tre millioner innbyggere, hadde verdens tredje største handelsflåte, med rundt tusen skip. Vi hadde den største tankflåten av alle. Samlet i ett selskap, Nortraship, som ble stilt til disposisjon for de allierte, var det en fantastisk ressurs. Uten det bidraget, er det ikke godt å si hvordan krigen

hadde endt, verken ute eller her hjemme, sier Sønsteby.

Engasjerte elever

Etter et kvarters tid, der han sveiper innom de viktigste hendelsene under krigen, vil Gunnar Sønsteby ha spørsmål.

– Det kommer umiddelbart flere hender i været.

– Når var du reddest under krigen? spør en gutt.

Sønsteby svarer med et smil at han nok sto langt bak i køen den gangen Gud delte ut nervene, men at det selvfølgelig var situasjoner hvor han skjønnte det kunne være nære på. Han nevner et raid med lastebil mot politidepartementets arkiver de siste dagene av krigen.

– Hvordan kunne du ha sju forskjellige dekkleiligheter i Oslo? spør ei jente. – Det måtte da bli forferdelig dyrt?

Jo, men det var mer snakk om pikeværelser hos venner og kjente, enn egne leiligheter. Betalingen var ofte mat, fra et depot han hadde bygd opp i Sørkedalen kirke.

Han forteller om ulike adresser, om sine mange identiteter og dertil hørende falske papirer, og hvor mye Gestapo etter hvert satte inn på å få ham tatt.

– Men jeg har alltid sett så alminnelig ut. Middels høy. Middels slank. Middels blond. Middels alt. Det hang et stort bilde av meg på Victoria terrasse, der Gestapo hadde sitt hovedkvarter. Likevel kunne jeg gjennom hele krigen gå fritt omkring i Oslo.

Ros til elevene

Etterpa er Gunnar Sønsteby full av ros til elevene.

– Jeg har vært på mange skoler, men det var en helt spesiell opplevelse å komme hit til Tæruddalen. Dere har vært så fantastisk flinke. Spørsmålene dere stiller meg går rett inn i det dette handlet om, sier han.

Lærerne og elevene er samstemte i at dette var en fin time, og at møtet med Gunnar Sønsteby var både verdifullt og interessant.

– Jeg trodde jeg kanskje ville møte en kjempe. Så var han bare helt alminnelig, sier Vibeke Tollefsen fra 9d.

– Det er så rart å tenke på fra det vi er vant til i dag. Likevel har det jo skjedd, sier Synne Lunden fra 9e.

– Krigen er nesten litt uvirkelig. Det gjør den spennende å lære noe om, sier Joakim Forsbakk fra 9c.

■ Gunnar «Kjakan» Sønsteby er ved siden av Max Manus den mest kjente skikkelser fra motstandsbevegelsen i Norge under 2. verdenskrig.

■ Han ble født 11. januar 1918 i Tinn, Telemark fylke. Han utdannet seg til revisor, og var i jobb til 1941, da han gikk helt over i den hemmelige etterretningstjenesten i Oslo-distriktet.

■ I årene 1944-45 ledet Sønsteby Kompani Linges Oslo-gruppe, som gjennomførte mange dristige operasjoner, deriblant flere vellykkete sabotasjeoppdrag.

■ Tilnavnet «Kjakan» skriver seg fra det oppdiktede slektsnavnet Kjakabraten, som skal ha vært blant ca. 35 forskjellige falske identiteter Sønsteby tok.

■ Siden 1955 har Gunnar Sønsteby holdt ca. 800 foredrag om sine opplevelser som motstandsmann. I 1960 utga han den selvbiografiske «Rapport fra nr. 24».